

לוקחים מדיין את העתיקות השדודות

עתיקות פרטי, להעביר את שני ארונות הקבורה הנדירים לביתו שבצהלה.

ואם לא די בשתי הגירסות הללו, הרי בחוגי הארכיאולוגים ואנשי האגף-לעתיקות נפוצה גירסה נוספת, שלישית: שלוי שה סוחר-עתיקות ידועים מירושלים איר-גנו פריצה לאתר-החפירות בעומריה, לגניבת שני הסרקופאגים. מאוחר יותר הוצעו הללו למכירה למשה דיין.

כדי לדעת מה קרה באמת היה צריך פשוט לשאול את הארכיאולוג הערבי, שהיה ממונה על החפירות בעומריה, אלא שהלה נעלם כלא-היה. אולם הסיפור הרי סיף לרחף באוויר, והגיע גם לאוזניו של דוקטור זאב ייבין, שהיה ב-1971 קצין המטה לענייני ארכיאולוגיה בגדה.

„אני חקתי, ומצאתי ששני ה-סרקופאגים נמצאים בגן העתיקות של משה דיין,“ סיפר השבוע ייבין, המשמש כיום סגן-מנהל אגף-העתיקות. „עוד ב-1971 ביקרתי בגנו של דיין, ורשמתי את הממצאים בקטלוג האגף. מדוע הם נלקחו מדיין רק לפני שבועות אחדים, כחמש שנים אחרי שביקרתי אצלו? זה מפני שלא תמיד אפשר לבצע את ההעברה לאגף-העתיקות מייד עם הגילוי.“

„בארץ נמצאים עוד אלפי מימצאים ארכיאולוגיים, שאינם רשומים בקטלוג האגף, ולא תמיד אפשר לאתר את כל הממצאים במהירות או להחרים אותם, כפי שהחוק מרשה.“

אין זו הפעם הראשונה שמתגלים עתי-

קות, כמאמר רק גירסה אחת. גירסה שנייה טוענת, כי באתר-החפירות ביקר באחד הימים, לאחר גילוי הסרקופאגים, מי שהיה אז שר-הביטחון, משה דיין. לטענה אותה גירסה החליט דיין, ארכי-אולוגי-חובב מושבע המחזיק בביתו גן-

שעלתה בדעתו, פרשת החרמת הסרקופאגים מביתו של משה דיין בצהלה, שם מרוכז אחד מאוספי-העתיקות הגנובים הגדולים ביותר בארץ. וזהו סיפור הסרקופאגים. בקיץ שנת 1971 הוחלט, באגף-העתי-

הסרקופאג הגנוב

אחד משני הסרקופאגים (ארונות-קבורה עתי-קיים, עשויים אבן) אשר נעלמו מחפירות חירבת עומרין לפני חמש שנים, ונמצאו בביתו של ז"כ משה דיין בצהלה.

הגליוסקמאות

שבכיוונו של משה דיין בצהלה הן צורה פשוטה-וקטנה יותר של הסרקופאגים, משמשות לקבורה ארעית.

קות בביתו של דיין, בגן-העתיקות הפרטי שסידר לעצמו. אולם מיקרה זה עורר מחדש את השאלה מדוע אין ננקטים נגד דיין לפחות אותם אמצעים מישפטיים שנקטים נגד שודדי-עתיקות ומחזיקי עתיקות שלא-כחוק.

תגובתו של דיין על המיקרה היתה מוורה. תחילה סירב להגיב, באמרו כי העניין כשר למהדרין וכי לאגף-העתיקות לא היתה כל טענה כלפיו. לאחר-מכן פירסם, מעל דפי הצהרון היום הזה, שהוא משמש כעורכו הראשי, את תגובתו הרישמית: „לפני ארבע או חמש שנים רכשתי שני ארונות-קבורה מאבן, שהועמדו בחצר ביתי. נציג מחלקת העתיקות, שביקר בביתי, אמר לי כי לדעתו מקורם באחד מאתר-העתיקות ש-בשומרון. הארונות הועמדו לרשות מח-לקת העתיקות.“

„המיקרה של דיין,“ טוען זאב ייבין, „הוא חמור, אבל יש מיקרים חמורים יותר. אם לא תהיה חקיקה מתאימה בנו-שא העתיקות, תמשיך לשרור אנארכיה.“

מה יתקן

החוק החדש?

ב-ינתיים הוכחו שני הסרקופאגים לגן-העתיקות הממשלתי שבמוזיאון רוקפלר בירושלים המיוזרחית, שם שוכן אגף-העתיקות הממשלתי. משם יועברו הפריטים הנדירים, לאתר בדיקות, מדי-דות וחקירות אחרות, למוזיאון עצמו, ש-הוא מישכנס של מרבית הממצאים האר-כיאולוגיים שנתגלו בארץ בעשרים ה-שנים האחרונות.

הסרקופאגים שימשו בימיהם לקבורה מאוחרת של הנפטרים, ובהקופות קדומות נמצאו בתוכם גם כלי-חרס רבים ולעיתים כלי זהב וכסף, ששימשו למינהגים יהודיים קדומים. אותם כלים יקרים היו מקור-משיכה לשודדי הקברים העתיקים, ובימינו כימעט שלא נותרו סרקופאגים שלמים. רובם נותצו ונשדדו עוד בת-קופות קדומות.

הסרקופאגים שאותרו בביתו של דיין הם, על-פי הערכה ראשונה, מן המאה השמינית או התשיעית לספירה. אל הסר-קופאגים היו מועברות גופות ועצמות ה-נפטרים לאחר שאוחסנו זמן-מה, עד ל-קבורה הרישמית, בתוך גליוסקמאות, מעין ארונות-קבורה בועיר-אנפין, שנמצאו ב-מערות ובבתי-המגורים של הנפטרים.

אם יתקבל הנוסח החדש של חוק-העתיקות, יאלץ דיין להיפרד לא רק מהסרקופאגים ומשאר מימצאי העתיקות הגנובות שברשותו. קרוב לוודאי שהחוק החדש ישים, סוף-סוף, קץ לגניבות העתיקות שלו, הנמשכת זה יותר מ-20 שנה. משה דיין לא יוכל להמשיך לצפצף על החוק ולא לתת את הדין על כך.

בגן העתיקות

של אגף-העתיקות, הנמצא במוזיאון רוקפלר בירושלים המיוזרחית, ניצב הסרקופאג השלם שנלקח מגן-העתי-קות הפרטי של דיין. סרקופאג זה הוא אחד הבודדים שנמצאו בארץ כימעט בשלמותם.

קות שבמישרד-החינוך, לאפשר חפירות ארכיאולוגיות באתרים היסטוריים באזור השומרון. עד לאותה תקופה, לפחות באור-פן רישמי, הותרו חפירות כאלה רק ב-ירושלים המזרחית, שופחה רישמית ל-שטח מדינת ישראל.

מה קרה

באתר-העתיקות?

א-חד האתרים הראשונים שאליהם הגיעו החופרים, הלהוטים אחר גילוי עתיקות, היה חירבת עומרין, אתר-חפיר-רות קטן בהרי שומרון. את החפירות במקום ניהל, באישור אגף-העתיקות, ארי-כיאולוג ערבי צעיר שלמד בחו"ל, ואת מימון החפירות השיג מטעם המישל ה-צבאי ביהודה ושומרון.

החפירות בחירבת עומרין התנהלו ב-עצלתיים, והמימצאים לא היו מרעישים. ואז התגלתה תגלית, שהעלתה את חיר-בת עומרין על מפת האתרים הארכיאולו-גיים החשובים בישראל. לעיני הצעיר הערבי נתגלו שני ארונות-קבורה עשויים אבן, שעל אחד מהם עיטור בצורת מע-גל. ארונות כאלה, הידועים בשפת האר-כיאולוגים כסרקופאגים, נדירים מאד בארץ ובעולם כולו.

עד היום נתגלו בחפירות בישראל לא יותר מעשרה סרקופאגים. יתירה מזו — אחד הסרקופאגים היה שלם וכמעט ללא-פגם. ארון-הקבורה השני נתגלה פרוץ, וללא המיכסה העליון שלו.

החוק חייב את הצעיר הערבי להודיע על מימצאו לאגף-העתיקות. אולם הוא העדיף לסיים תחילה את עונת החפיר-רות, ולדווח על כל העתיקות שיימצאו ברשותו רק מאוחר יותר. לגבי מה שהתרחש לאחר-מכן, חלוי-קות הדיעות וההשערות. מכל מקום, ה-סרקופאגים לא הגיעו למקום שאליו היו צריכים להגיע, כלומר, למחלקת-האחסנה של אגף-העתיקות, ששכן אז במוזיאון י-ש-ראל בירושלים. ולא רק זאת — הצעיר הערבי טען בפני מבקרי האגף-לעתיקות, כי שני הסרקופאגים נעלמו מן האתר.